

RISEUP

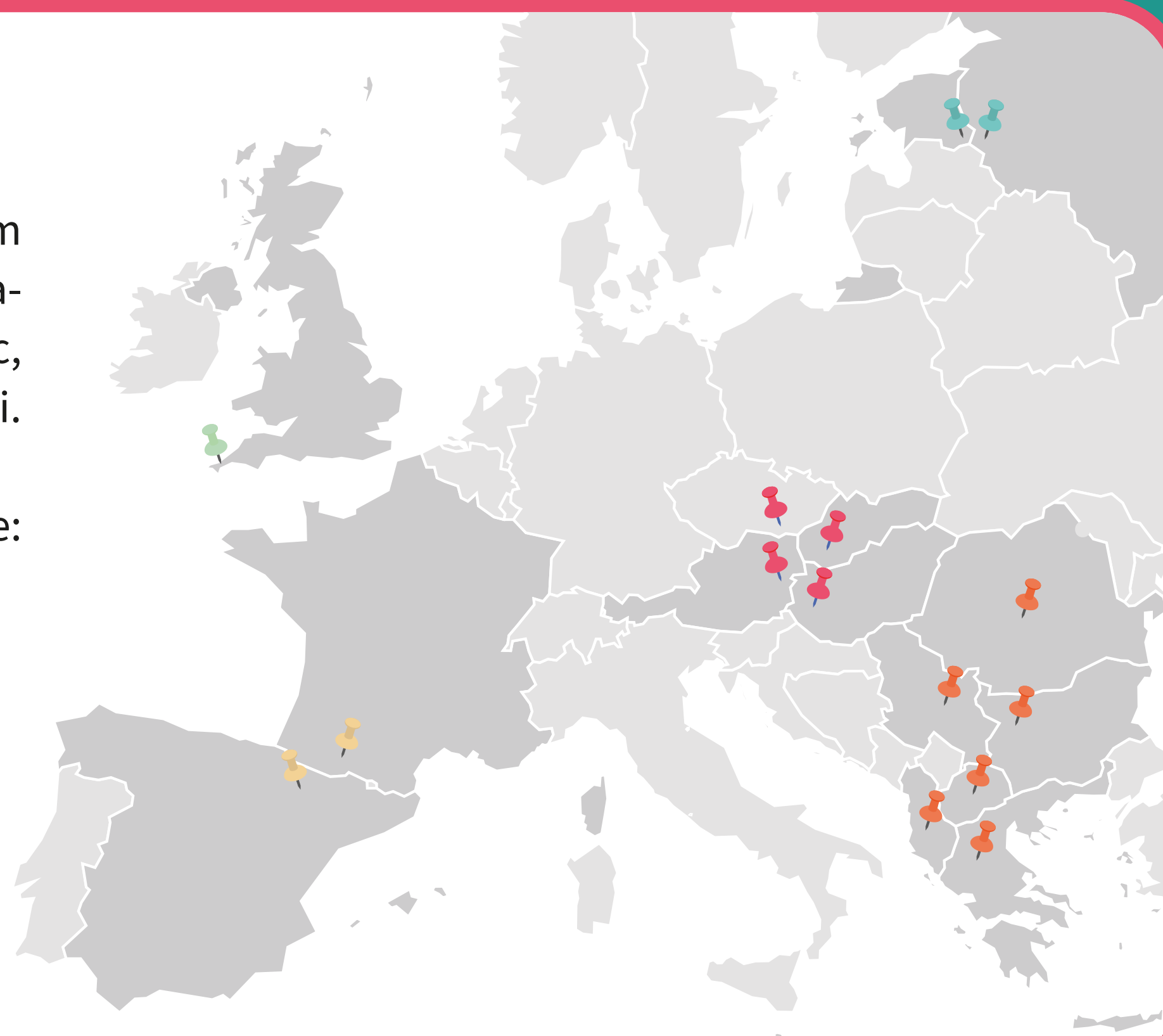
www.riseupproject.eu office@riseupproject.eu
riseup_eu riseup-he RISE UP @riseup-project

O RISE UP-u:

RISE UP je europski projekt posvećen podupiranju mnogovrsnosti jezika Europe pojačanjem glasov malih jezičnih zajednica. Inicijativa kani ojačati manjinske jezične zajednice tako, da stvara veze med jezičnim aktivisti:cam, govorači:cam i novim govorači:cam iz različnih zajednica, da identificira primjere dobre prakse i razvija različne resurse, inkludirajući digitalni set spravi.

RISE UP primarno djela s petimi jezičnim zajednicama, ke su podiljene po različni dijeli Europe:

- Araneski (Španjolska, Francuska)
- Arumunjski/Vlaški (Albanija, Bugarska, Grčka, Sjeverna Makedonija, Srbija i Rumunjska)
- Gradišćanskohrvatski (Austrija, Madjarska, Slovačka, Češka)
- Kornijski (Ujedinjeno Kraljevstvo)
- Seto (Estonija i Ruska)

O „Glasi zajednice“:

U maju 2024. je projekt RISE UP organizirao umjetničku rezidenciju u Barceloni. Umjetni:ce su suradjival:e, učil:e jed:nu od drug:e i snimil:e jačke, pjesme i druge glasovne kreacije skupa i na svakom od pet jezika zajednica. Ako scanirate QR kod na koncu profilov jezičnih zajednica, morete slušati glase Bretta Hiioba (seto), Fione O’Cleirigh (kornijski), Marija Čenara (gradišćanskohrvatski) i Daniele Stoica (arumunjski), Marine Cuito i Alidé Sans, ka je pohodila umjetni:ce u rezidenciji (sve dvi araneski).

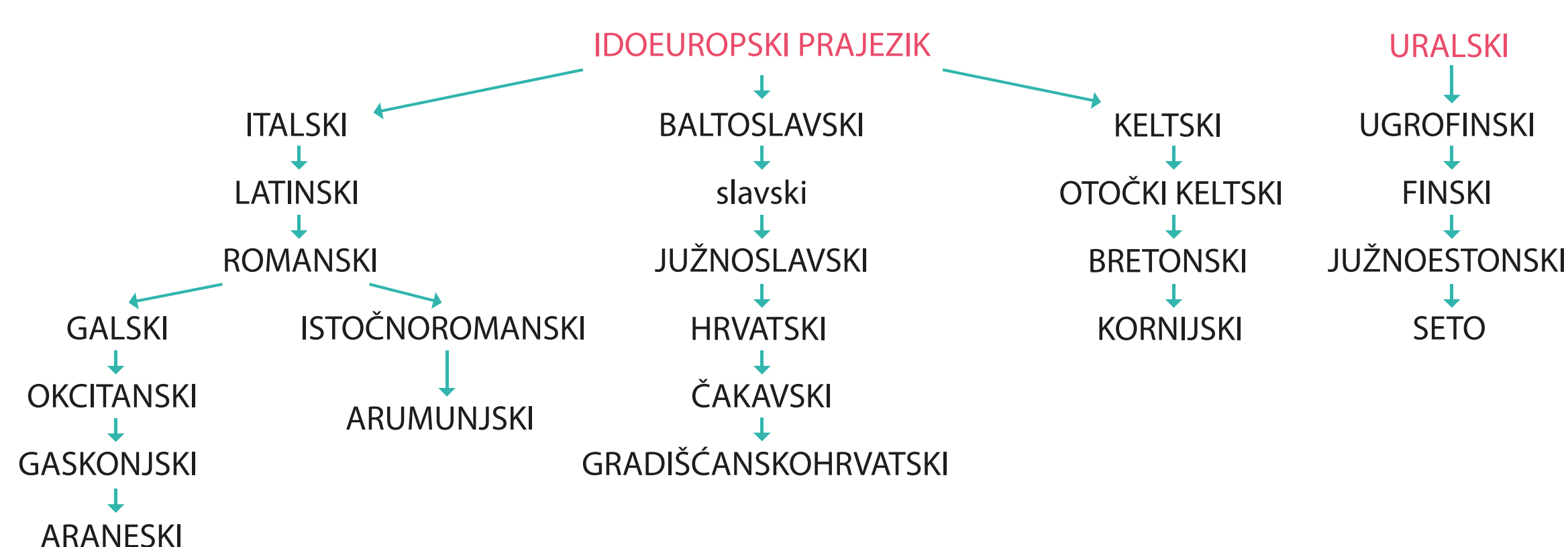

O Europskoj povelji regionalnih i manjinskih jezika (ECRML):

S web-stranice Vijeća Europe: „Europska povelja regionalnih i manjinskih jezika (ECRML) je europska konvencija za čuvanje i promociju jezika, kimi govoru tradicionalne manjine. Povelja je upeljana, da čuva i promovira regionalne i manjinske jezike i da omogućuje govorači:cam, da je koristi u privatnom i javnom životu. Obavezuje državne stranke da aktivno promoviraju korišćenje tih jezika u obrazovanju, na sudu, u administraciji, u mediji, kulturi, gospodarstvu i socijalnom životu i u prikograničnoj kooperaciji. Povelja ada ne govori samo o čuvanju manjina i antidiskriminaciji, nego potribeje od državnih stranaka, da poduzimaju aktivne promovirajuće mjere na dobrobit manjinskih jezika. Vijeće Europe nadgledava, je li se povelja primjenjuje u praksi.“

(<https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/>)

Nisu sve države, ke su predstavljene na plakati, i ratificirale ECRML – neke su potpisale, ali ju nisu ratificirale, a neke ju niti nisu potpisale niti ratificirale.

U ovom (nekompletnom) „stablu jezika“, morete otprilike viditi, kako je ovih pet jezičnih varijeteta RISE UP-a povezano jedan s drugim. Morete imenovati sve jezike, ke znate? (Isto tako je zanimljivo premišljavati o tom, da stabla jezika ne moru potpuno reprezentirati jezični kontakt i da su jezici uticali jedan na drugi – to je vitalni dio jezičnoga ekosistema, osebujno za manjinske jezike.)

O broji govorači:ic:

Glavno je jezično jednostavno pravilo, da se mora pažljivo pristupiti „brojem govorači:ic“ (inkludirajući one s plakata RISE UP-a). Mislite na sljedeće pitanje: Kod ke razine znanja valja gdo „govorači:icom“? More negdo biti član:ica jezične zajednice bez tečnoga znanja jezika? Neka se inkludiraju „nov:e govorači:ice“? Od koga hipca? Ke metode su se koristile za brojdbu? Ča je bila motivacija za brojdbu? A ke opcije, med kimi su mogl:e zibrati, su imal:e odgovorači:ce? Bilo kako bilo, RISE UP je inkludirao barem nekoliko javnih brojeva – ipak postoji razlika u pravom životu med jezičnim zajednicama, ke se sastoju od nekoliko sto tisuć, nekoliko tisuć, nekoliko sto ili šakiceljudi.

MINDS & SPARKS

UNIVERSITY OF TARTU

universität wien

ESPRONCEDA
INSTITUTE OF ART & CULTURE

YEN JEV

SOAS
University of London

University of
Roehampton
London

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Research Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Disclaimer: RISE UP je pokusio, da čim točnije predstavlja sadržaj i pravopis. Ako mislite, da se bilo ki aspekt sadržaja ili pravopis more poboljšati, prosim javite nam. Morete to reći teamu, ki je nazočan na izložbi i će to zapisati ili morete nas kontaktirati prik web-stranice.

Araneski Miralh deth cèu – Zrcalo neba

O jeziku i zajednici:

- Araneski (*Aranés*) je jezični varijetet okcitanskoga, ki se je razvio u *Val d'Aran* (Araneska dolina) u Pireneji. Dolina spada pod katalonsku administraciju u Španjolskoj, ali jezično je povezana s Gaskonjom i na kulturnom polju je povezana s ostalom Okcitanijom u Francuskoj – do konstrukcije tunela Vielha 1948. ljeta se je pozimio zasnižen nadolinom, glagolj dostignuti iz Francuske. Politički je Araneska dolina pred svim bila povezana s katalonsko-aragoneskom koronom zbog ugovorov, ki su dozvolili dolini da obdrži nje sistem vlašće vlade bazirajući na zajednici i obitelji. Zauzvrat su platili: e tribut u obliku poreza na žito ('*Galín Reiau*').
- Polag današnjih izvješćajevima araneski danass veskupa 3000–6000 govorač: ic. Araneski sliši gaskonjskoj skupini okcitanskoga. Debatirase, ki okcitanski dijalektine kavaljaju kao posebne varijante. Dolina je bila stabilno ognjišće već jezičnosti: araneski, katalonski, španjolski, francuski i engleski su jezici, naki minjajusimo – tamokako jetribaju. Ov jezični ekosistem jezvanatoga obogaćen od turističkih grup, kedohad jaju zbog pišačenja i liskijanja, i od migrant: ice iz centralne i Južne Amerike, Europe i sveta.
- Popriključku katalonskoj provinciji Lleida 1834. ljeta, Val d'Aran je izgubio svoje ostale privilegije u dvirepubliki i u diktaturi (Primode Riverai Franco), kesu slijedile. Popriznanju '*hecho diferencial*' (značajnerazlike) doline 1979. je samouprava doline bila samodjelomično priznata. Čuda korakov je konačno peljalo do toga, da je katalonski parlamenat 2015. ljeta adaptirao Zakon o aranskom u kom je priznat „okcitanski nacionalni realitet“ i status.
- U dolini su gibanja i inicijative za podupiranje araneskoga bili marljivi – od 2008. ljeta se je broj ljudi, ki znaju čitati, pisati i govoriti na araneskom povećao za 14.1%, 11% i 3,2%. Araneski se isto aktivno podučava u škola, je priznat kot službeni jezik doline Val d'Aran i araneski kulturni sektor nadalje raste, inkludirajući aktivnu radiostanicu i različne publikacije.

Štatus jezika?

Španjolska je ratificirala ECRML. Francuska je potpisala, ali nije ratificirala ECRML. **Okcitanski je službeni jezik u Kataloniji – ali ne u Francuskoj.** Črljena lista ugroženih jezika (UNESCO) klasificira svih šest sada poznatih dijalektov okcitanskoga ugroženimi, a četiri su jako ugroženi (Auvergnat, Gascon, Languedocien, Limousin, Provençal i Vivaro-Alpine).

© Elisa Salomón Romero

Ste znal:e?

Da bi se pozdravilo ljeto, priredjuju u dolini Val d'Aran 23. junija, na Ivanje „*Hèstes deth huec*“ (“svečevanja ognja”), kim sliši ‘*Era Crema der Haro*’ u Lesu i ‘*Era crema deth Taro*’ (“požganje Hara i Tara”) u Artiesu. U Lesu nažigaju u noći na trgu Hara blagoslovljeno 11 metrov visoko stablo jelve uz tradicionalno plesanje i kakovom vrsti ognjene kugle imenom ‘*halhes*’, ka je načinjena od brezove kore. 29. junija kinči mladi hižni par jelve sljedećega ljeta cvatućimi vijenci i prosi za plodnost. U Artiesu nosu goruću jelvu do vijećnice i ljudi moru skakati prik sve manjih plamenov. Svečevanja su 2015. ljeta došla na UNESCO-ovu listu nematerijalnoga kulturnoga dobra človičanstva.

O umjetniku, Ricard Novell (Barcelona, 1961)

“Iako sam rođen u gradu, moji spominki iz dinstva su svenek bili povezani s prirodom. Pohodio sam Val d'Aran prvi put, kad sam bio ljeto dan star. Mi smo kempirali: e kod rijeke Garonne. Kad su se oblaci razšli, sam mogao viditi zvonik Betlana i malo kasnije onoga u Montcorbau. Ov grad je odonda bio dio mogega života. Od 1984. živim u Val d'Aran i ja sam sričan, da morem svaki dan ćutiti njegovu esenciju. Kot dite sam rado crtao, ali nisam zeo kist u ruke do 1990-ih. Od 2001. i nadalje sam izlagao svoje djelo u različni lokacija Pirenejov. Ja sam isto načinio čuda ilustracijov o prirodnom i kulturnom jerbinstvu, ke se nahadjaju na informacijski ploča na različni mjesti u Pireneji. 2009. i 2013. sam objavio mali peljač za pišačenje kroz “*Camin Reiau*” i kartu doline Val d'Aran uz nekoliko lokalnih legendov. 2020. publicirao sam *Un viatge fantastic a traci de creion. Es pòbles dera Val d'Aran*. U medjuvrimeu je objavljena peta naklada i knjiga je bila prevodjena na francuski i araneski.“

Najdraža poslovia umjetnika:

“Montcorbison capèth, londeman dia bèth”: Ako Montcorbison (araneski brig) nosi “*krljaču*”, to znači, da su oblaci na vrhu, drugi dan će biti lip.

Kako kontaktirati umjetnika:

Voices of Community:

1. <https://www.visitvalaran.com/en/>
2. <https://www.conselharan.org/>
3. <https://www.institutestudisaran.es/>

4. <https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/occita/expo-aranes/full-sala-ENG.pdf>
5. https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxiu/dossier_eulp-2018_aranes.pdf
6. Costa, J. (2023). A materialist take on minoritization, emancipation, and language revitalization: Occitan sociolinguistics since the 1970s. *Journal of Sociolinguistics*, 27, 327–344. <https://doi.org/10.1111/josl.12618>

Prekrasan izražaj Balkana i njegove povijesti

O jeziku i zajednici:

- Arumunjski (*Armăneashti/Armăneasche/Rrămănesht*) ili vlaški je jezični varijetet, ki se razvijao u mnogi regija i gradi na Balkanu. Govori se na takozvani jezični otoci u Albaniji, Bugarskoj, Grčkoj, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Rumunjskoj kot i po cijelom svitu.
 - Glavni uzrok za široko geografsko proširenje je povučenje i novopovučenje granic i politika novoga doseljenja na teritorije, kade se njim govori. To je uticalo na jako mobilni životni stil arumunjskih muži. Kot pastiri su se Arumunjci od sezone do sezone selili simo-tamo sa svojim blagom dokle nisu granice bile zatvorene isto kot i arumunjski tršci, ki su tako dugo i tako daleko kot nek moguće putovali po ovoj regiji.
 - Iz lingvističkoga gledišća je arumunjski neo-latinski jezični varijetet i dio istočne/balkanske romanske skupine. Izvješćaji govoru o 80,000 – 200,000 govorač:ic. Arumunjski je integrirao i još svenek integrira već elementov susjednih jezikov i/ili se redi po najjačem jeziku u rodu, po dakoromunjskom, ki je bolje poznat kot rumunjski. Ovu karakteristiku dili s usko povezanim i jako ugroženim istrorumunjskim i ugroženim meglenorumunjskim.
- Pokidob živu Arumunj:ke u nekoliko držav, on:e i njeve jezične okolnosti su pod jakim uticajem politike u svakoj od tih držav. Arumunjski se pred svim govori doma i u zajednici i se sve već koristi online. Nekoliko standardov za pisanje se je predložilo. Danas se razvija standard od online zajednice, iako pravopis ostaje neriješen. U anketi RISE UP-a arumunjski je bio on varijetet, ki je bio 90.5% odgovorač:ic najbliži srcu.

Štatus jezika?

Srbija i Rumunjska su ratificirale ECRML, ali ne priznaju Arumunj:ke etničkom ili jezičnom manjinom. Albanija, Bugarska i Grčka nisu potpisale ECRML, i od ovih trih samo Albanija priznaje Arumunj:ke etničkom manjinom. Podučavanje i mašne službe su u Albaniji moguće na arumunjskom, ali manjka podupiranje za jezik. Sjeverna Makedonija je potpisala, ali nije ratificirala ECRML. Bilo kako bilo, ona je 1991. oficijelno priznala arumunjsku zajednicu kot manjinu. Arumunjski je od 2006. službeni komunalni jezik u gradu Kruševo i arumunjski se more koristiti na sudu i u podučavanju UNESCO atlas klasičira arumunjski kot 'definitivno ugrožen' jezik, Endangered Language Project (ELP) ga zove ugroženim i Ethnologue jako ugroženim.

© Zoran Kardula

Ste znal:e?

Spodobno zapadnoeuropskomu kraljevskom kolaču, čuda Arumunj:kov gaji pravoslavnu balkansku zimsku tradiciju, kade među kovanicu u kruh – osoba, ka će najti kovanicu, će imati drugo ljeto čuda sriće. Obično se ov kruh peče 1. januara (Dan svetoga Bazilija), na Tri kralje ili Božić. Kovanica ili drugi objekti se nahadjaju u kruhu, ki se zove 'plätsinta', 'vasilopita' u Grčkoj, 'česnica' u Srbiji, 'kulač' ili 'pite' u Albaniji, 'banitsa' u Bugarskoj, 'maznik', 'plätsinta' ili 'baklava' u Sjevernoj Makedoniji.

O umjetnici, Teano Cardula (Skopje, 1997)

Kot strastvena i pasionirana 27-ljetna grafička dizajnerica iz Sjeverne Makedonije, ja sam neumorna istraživačica kreativnih rješenj za dizajnerske iza-zove. Kot apsolutnica Sveučilišća Sunderland s prik šest ljet iskustva, fokusirana sam na socijalni dizajn, djelam projekte, ki zagovaraju feminizam, socijalnu ravnopravnost i LGBTIQ+ i ljudska prava. Kot pripadnica arumunjske manjine, suosnovala sam pred dvimi ljeti TYCHE/TIHE, organizaciju, ka promovira arumunjsku kulturu. Kot jedna od rijetkih govoračic arumunjskoga u Sjevernoj Makedoniji, aktivno širim svist o očuvanju arumunjskoga jer-binstva i ostala sam se zalagati za prava manjinske zajednice.

Najdraža poslovica umjetnice:

„Gura adarā - gura aspardze“ - „Usta stvaraju – usta zniču“

Kako kontaktirati umjetnika:

Voices of Community:

1. The RISE UP Project with a Focus on Cross-Border Aspects of the Use and Position of Aromanian / Eva Duran Eppler, Gisela Hagmair, Violeta Heinze, Marie-Therese Sauer // Vulnerable and Endangered Languages in Europe / [ed. Annemarie Sorescu-Marinković, Mirjana Čorković, Mirjana Mirić] - ISBN 978-86-7179-127-4. - (2025), p. 23-60.

2. Sorescu-Marinković, A., Dragnea, M., Kahl, T., Njagulov, B., Dyer, D. L., & Costanzo, A. (Eds.). (11 Mar. 2021). The Romance-Speaking Balkans. Leiden, Niederlande: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004456174>

3. Gardani, F., Lopocar, M., & Giudici, A. (2021). In and Around the Balkans: Romance Languages and the Making of Layered Languages. Journal of Language Contact, 14(1), 1-23. <https://doi.org/10.1163/19552629-14010001>

4. Ntasiou, E. (2017) Aromanian Language and differentiated geographic varieties A teaching approach problems and propositions. Proceedings of the 21st FEL Conference 19 – 21 October 2017. Foundation for Endangered Languages

5. https://wiki.mercator-research.eu/languages/romanian_in_the_balkans

6. <https://farsharotu.org/>

Hrvatski, ali drugačiji

O jeziku i zajednici:

- Gradišćanskohrvatski je jezični varijetet, ki se je razvijao od doseljenja Hrvat:ic u zapadnu Madjarsku, danas pred svim austrijsko Gradišće i Austriju od 16. stoljeća. U Beču gradišćansk:e Hrvat:ice imaju veliku zajednicu, a manje zajednice se moru najti u Madjarskoj, Slovačkoj i Češkoj. Ovim varijetetom govoru okolo državne granice u većjezičnom i multikulturnom okruženju.
- Gradišćanskohrvatski je slavski jezik, ki sliši čakavskoj skupini hrvatskoga. Izvješćaji govoru o 30,000-65,000 govorač:ic ukupno. Hrvatski varijete-ti se razlikuju po upitnoj zamjenici 'ča', 'kaj' ili 'što', odakle ishadjaju nazivi čakavski, kajkavski i štokavski. Iako čakavski dominira, se moru u različni gradišćanskohrvatski zajednica najti elementi svih trih varijetetov. Gradišćanskohrvatski je očuvao određene arhaične strukture, riči i fraze, isto kot posudjenice od susjednih zajednic. Gradišćanskohrvatski se isto razlikuje u naglasku i akcentu, ča mu određuje posebni zvuk u prispodobi sa standardnim hrvatskim jezikom.
- Današnji jezični otoki gradišćanskohrvatskoga povezani su s nekojikimi vali migracije iz Hrvatske i Bosne za vrime 16. stoljeća. Plemičke obitelji su prem-jestile svoje kmete iz područjev, ka su bila pogodjena od otomanske invazije, na svoja imanja dalje na sjeveru, ka su bila pusta zbog boja, gospodarstvenih krizov i pandemijov.
- Osebjno prošlih 100 ljet čuda gradišćanskih Hrvat:ic je iskalo djelo izvan svojih sel i je pendlalo, osebjno u Beč. U zadnje vrime, nekoliko dvojezičnih sel doživljuje porast stanovništva kroz doseljavanje ljudi s drugimi jezičnimi pozadinami. Iako postoji mali broj čuvarnic i škol, isto kot i novine, radio i te-levizija, sve manje ljudi govori tim jezikom. Jedna od najvažnijih priredab za mlade generacije je 'Dan mladine', organiziran od Hrvatskoga akademskoga kluba. Svakoga septembra festival okuplja govorač:ice gradišćanskohrvatskoga iz različnih regijov. Med važnimi stupi je nekoliko kulturnih organizacijov kot i Katoličanska crkva, ka je nadležna za svakoljetno shodišće gradišćanskih Hrvatov u Celje.

Štatus jezika?

Austrija, Madjarska, Slovačka i Češka su sve ratificirale ECRML. Gradišćanskohrvatski je bio upeljan kot službeni jezik u Gradišću stopr po intevenciji Ustav-noga suda 1990. ljeta. Paralelno k standardnohrvatskom neodvisno je razvijen standardizirani varijetet. Austrija je priznala Hrvat:ice u Gradišću kot autoh-tonu regionalnu manjinu daleko pred ECRML (Državni ugovor 1955.).

© Hrvatske Novine

© Marktgemeinde Stinatz

Ste znal:e?

Selo Stinatz/Stinjaki svečuje „stinjačku svadbu“, raskošnu svadbenu ceremoni-ju u koj posnašnica u šaroj nošnji s vijencem i staćilo, noseći krljaču s paunovim perjem i kiticama, peljaju svatove na krčmu, pred kom jaču gradišćanskohrvatske jačke i tancaju tance. Stinjačka svadba je 2020. ljeta došla na listu nematerijalno-ga kulturnoga jerbinstva UNESCO-a.

O umjetnici, Viktorija Ratašić:

Viktorija Ratašić (Gornja Pulja, 1997.) pelja Feminist Cross Stitch Club. Živi i djela u Beču. Ratašić študira umjetnost na pedagoškom smjeru na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. Umjetnica se pred svim bavi feminizmom, jezikom i korišćenjem socijalnih medijev. Nje umjetnički uzor je pred svim to, ča ju okružuje – mnogovrsnost ljudi, različne životne stvarnosti i perspektive društva. Feminist Cross Stitch Club je dio nje master-djela – projekt je počeo 2020. i potle toga je isto peljala seriju djelaonic. 2022. ljeta su Ratašić i nje Feminist Cross Stitch Club bili dio Bečkoga tajedna (Wienwoche). U juniju 2023. ljeta je dostala nagradu Hrvatskoga centra Mini METRON za svoje djelo. U marcu 2024. ljeta je Ratašić dostala ‚Burgenländerin-Award‘ časopisa ‚Die Burgenlän-derin‘ (Gradišćanka) u kategoriji umjetnost i kultura.

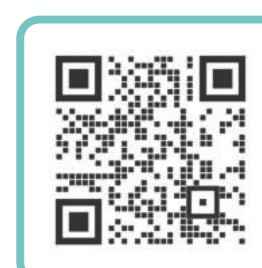
Najdraža poslovica umjetnice:

„Perje (prvo) speci - onda reci“

Kako kontaktirati umjetnika:

Voices of Community:

1. Tyran, Katharina. (2022) The Croatian minority in Austria and their language. EJM Europäisches Journal für Minderheitenfragen, Band 15, Dezember 2022, Heft 3-4. <https://doi.org/10.35998/ejm-2022-00012>
 2. Zorka Kinda-Berlakovich, Andrea. (2014) "Sprachensteckbrief Burgenlandkroatisch". Österreichisches Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung.
 3. Krol-Hage, R. (Ed.), Schukking, A.F. (Ed.), Thomas, K. (Ed.), Robinson-Jones, C. (Ed.), & Tyran, K. (2022). Croatian: The Croatian language in education in Austria-2nd. (2nd ed.) (Regional Dossier series). Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

4. Hentges, G. (2009). „Brücken für unser Land in einem neuen Europa“? In: Butterwegge, C., Hentges, G. (eds) Zuwanderung im Zeichen der Globalisierung. VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-91513-5_10
 5. <https://www.hrvatskicentar.at/>
 6. Zsivkovits, Elisabeth (2017). Ausgewählte Medien der burgenlandkroatischen Kultur und deren Auswirkungen auf die burgenlandkroatische Volksgruppe im Burgenland. Universität Wien <https://theses.univie.ac.at/detail/40747>

Vrnuti keltski jezik

O jeziku i zajednici:

- Kornijski (Kernewek/Kernowek) je jezični varijetet, ki se je razvio u Kernow/Cornwall, kade se visoke stijene ove južnozapadne vojvodine Ujedinjenoga Kraljevstva (UK) suprotstavljaju vihorom Atlanskoga oceana. Kornijski je jedini jezični varijetet RISE UP-a, ki predstavlja jezik, ki je bio vrnut. Postoje i manje kornijske zajednice u Londonu, Cardiffu i širom svita. Sliši južnozapadnoj bretonskoj skupini keltskoga i Pan-keltski kongres je oficijelno priznao Cornwall kot jedan od šest keltskih država 1904. ljeta, zahvaljujući trudu Henryja Jennera.
- Kornijski je bio najživiji tijekom Sridnje kornijske periode (AD 1200 – AD 1600), kada je bilo kih 39,000 govorač:ic. Ov broj je konstantno padao po buni molitvenika 1549. ljeta – kralj Edward VI je dao oko 4000 ljudi ubiti, ar su kornijski ljudi odbili Englesku knjigu običnih molitav kot jedini legalni oblik klanjanja. Broj je isto padao, jer nije bilo kornijske Biblije (ka je bila po prvi put objavljena 2011.), manjkalo im je standardizirana abeceda. Nadalje je broj padao zbog migracije u i iz Cornwalla i zbog slabih vezov med Cornwallom i Bretonijom.
- Brojn:e znanstveni:ce su pridonesl:e ‘dassergghyans Kernowek’ (“povratku kornijskoga”) i mnogi su isto tako preuzel:e keltska imena bardov kot Robert Morton Nance (‘Mordon’ – morski val) kot znak solidarnosti sa svojim kornijskim i keltskim identitetom. Oko 70% novoga kornijskoga leksikona ishadja iz kasnih i sridnjih kornijskih dokumentov, oko 25% je posudjeno ili adaptirano od velškoga i bretonskoga i ostalih 5% dohadja iz engleskoga, ne uzimajući u obzir posudjenice iz latinskoga ili grčkoga.
- Cenzus iz 2021. ljeta pokazuje da se 563 osobe identifikaciju kot govorači:ce kornijskoga. Študija iz 2018. pokazuje na temelju drugih izvorov a već od 3000 ljudi ima barem konverzacijsko znanje kornijskoga. 2010. ljeta je UNESCO oficijelno preminio štatus kornijskoga od „izumro“ na „kritično ugrožen“ – kot je rekao Robert Morton Nance pred svojom smrću: „Jedna generacija je postavila kornijski na noge. Sada je na drugoj, da ga nauči hoditi.“

Štatus jezika?

Ujedinjeno kraljevstvo je ratificiralo ECRML. 2002. ljeta je kornijski bio priznat pod ECRML i vlada UK-a ga je primila u manjinski štatus 2014. ljeta. Čuda inicijativov, med njimi Cornwall Council, osebujno Akademi Kernewek i Cornish Language Office kot i Cornish Language Bord i organizacije za kornijski jezik i grassroots organizacije, nastavljaju podupiranje jezika pomoću različnih pristupov. Knjige i filmi su objavljeni na kornijskom, živa scena tradicionalne muzike i umjetnosti cvate i postoju nadalje inicijative, da se podučava u školi. Od 2008. ljeta korišćen je standardni pisani oblik (SWF).

Ste znal:e?

Poznata kornijska delikatesa je ‘pasty’ – prhko tijesto, ko je punjeno različnim nadiv, slatkimi i slanimi. Već ili manje sve se more staviti u pasty, zato se je reklo, da se vrag nikad nije poufao poiti u Cornwall, ar se je bojao, da bi završio u pasty. Recept datira najzad u 1200-a ljeta, važan sastojak pastyja je sfrkani rub. Legenda povida, da su rudniki hasnovali ov rub kot držalo za svoje ruke, ke su čuda puti bile pune arsena. Potom da su hitili rub i krmili tim gnome ‘knockers’, ki da su živili u rudniki.

O umjetnici, Lianne Wilson:

“Lianne je kornijska umjetnica, pisateljica, književnica, livičarka, aktivistica i kronična diletantica, ka ne more reći ne ‘još nek jednom’ projektu. Ona je žarko queer i queer žarka. Ona je pačena, bori se protiv CFS/ME, pomalo ju trapi strah. Dohadja iz Moon planin i bazenov alcopopsa iz Clay Country, Kernow. Živi u Cardiffu, kade je pohodila sveučilišće. 2023. ljeta Lianne je nastala bard/jačkarica Gorsedh Kernow i preuzela ime Niwlen Ster (‘magla’), ime, ko koristi online. Ona djela u Kerneweku na engleskom i koč-toč malo na velškom. Ona je trikrat dobila nagradu Gorsedh Kernow za svoje pisanje na Kernewek. Nje pjesmice su objavljene u različni časopisi. Rodjena 1985. ljeta nje umjetničko djelo je pod uticajem hauntologije synthwavea, nostalgije diteta 1990-ih, koč načinjeno tradicionalno, koč digitalno, koč je mišavina toga. Nje umjetničko djelo je drugi način za nje aktivizam: biti već Kernewek, već rebelistički, u već mjest, vidjena od već ljudi. Načinja merch sa svojimi dizajni, s nekolikimi od njih sabira pineze za uzajamnu pomoć. Ona kani radikalni jezik s mjestom za onan hag oll (svakoga i sve) na kom narod more živiti svoj cijeli život, ako kani.”

Najdraža poslovica umjetnice:

„An lavar koth yw lavar gwir:
Ny vynn nevra dos ,vas a daves re hir;
Bes den heb tavas re gollas y dir.“
Stara poslovica je istinska poslovica:
Predužički jezik, prekratka ruka,
ali človik prez jezika je izgubio svoju zemlju.

Kako kontaktirati umjetnika:

Voices of Community:

1. Ferdinand, Siarl (2013) „A Brief History of the Cornish Language, its Revival and its Current Status,” e-Keltoi: Journal of Interdisciplinary Celtic Studies: Vol. 2, Article 6.
2. Sayers, D., Davies-Deacon, M., & Croome, S. (2019). The Cornish language in education in the UK. (2nd ed.) (Mercator Regional Dossiers). Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
3. Mills, Jon (2010) Genocide and Ethnocide: The Suppression of the Cornish Language. In: Interfaces in Language. Cambridge Scholars, pp. 189-206. ISBN 9781443823999.

4. <https://www.cornwall.gov.uk/parks-leisure-and-culture/the-cornish-language/cornish-language-programme/cornish-language-office/>
5. <https://www.akernewek.org.uk/?locale=en>
6. <https://www.kesva.org/>

Na granici dvih svitov

O jeziku i zajednici

- Seto (Seto kiil) je razgovorni jezični varijetet, ki se je razvijao u regiji Seto, Setomaa (doslovno “Zemlja Seto”), o koj se čuda puti govori, da je ‘katõ ilma veere pääl’ - “na granici dvih svitov”. Koč kada je bila ograničena regija u carističkoj Ruskoj, potom ujedinjena u granici neodvisne republike Estonije od 1918., bila je podijeljena 1944. ljeta med dvimi sovjetskim republikami - oko 75% došlo je ruskoj SFR, a 25% estonskoj SSR. Kad je Estonija nastala neodvisna (1991.) je podijeljenje ostalo, iako se trenutna granica zbog graničnih svadjov nikad nije ratificirala. Otkad je Rusija napala Ukrajinu, je prikgranični kontakt nastao izazovan.
- Postuju izvješćaji o 250 Seto govorač:ic u Ruskoj, 4000 u Setomaa i 25,000 – 30,000 govorač:ic sa znanjem Seto u cijeloj Estoniji, Sibiriji (zbog iseljeničkoga vala pred 100-imi ljeti) i na ostalom svitu. Vjera igra važnu ulogu: Drugačije nego njevi najbliži susjedi Võro u Estoniji, Seto ljudi nisu protestanti, nego istočno-pravoslavni. Njevi crikveni svetki se redu po „starom“, julijanskom kalendaru i jedna od najvažnijih tradicijov je svečevanje crikvenih svetkov sa skupnim jilom na obiteljskom grobu, kade bi se spomenuli svojih pokojnih.
- Drugačije nego u protestantskoj tradiciji osnovnoga školovanja, samo nekoliko Seto muži je bilo školovano na ruskom, dokle je pred 100-imi ljeti upeljano obrazovanje na estonskom. Posljedica toga je, da je Seto pred svim bio usmeni jezik i znanje o svitu se je usmeno dalje dalo drugoj generaciji. To je bila škrinja kinča za finske i estonske folkloriste od kasnoga 19. stoljeća. Potle toga je sabran velik arhiv pjesam, jačak i folklora Seto ljudi. Iz te ere narodne svisti i ‘eepose-igatsus’ (“želje za eposom”) izašla je legendarna uloga kralja Peko, koga je pretvorila jačkarica Anne Vabarna u suradnji s folkloristom Paulopriitom Voolaineom u ep.
- Vrhunac današnjega ljetnoga toka Seto ljudi je ‘Kuningriigi päiv’ (“Dan kraljevstva”), ki privlači kih 8,000 ljudi svako ljeto – na ov dan, regija Setomaa je svetačno proglašena „kraljevstvom“, umjetnost i rukotvorine Seto ljudi se svečuju i odibira se ljetošnja peljajuća osoba ceremonijov, zvana ‘ülemsootska’ (“glavni glasnik”). Kako veli legenda će ova osoba dostati tanače od kralja Peka u svoji sanja.
- Od tumultnih 1950-ih ljet, Seto sela su doživila odseljenje stanovništva. Kade je koč bilo ča do 30 seljačkih dvorov, danas živi ne već nego šakica ljudi. Bilo kako bilo, čini se, da zanimanje za Seto kulturu i regiju raste: Prva čuvarnica na Seto je osnovana 2021. ljeta, nove generacije uživaju nove institucije kot jačkarni kemp Leelo i prik desetljeć nekoliko knjig se je objavilo na Seto.

Štatus jezika?

Estonija nije potpisala ECRML i ne priznaje Seto kot jezik. Standardni estonski se osnuje na varijetetu sjeverne Estonije, dokle Seto (Skupa s Mulgi, Tartu i Võro) sliši južnoestonskoj skupini ugrofinskoga (točnije baltsko-finskoga) jezika. Seto je najbliže jeziku Võro, ali ima posebni leksik i naglasak pod ruskim uticajem. Seto ljudi se aktivno povezuju s drugimi zajednicami u Ruskoj i Skandinaviji, ki govore ugrofinskimi jeziki. 2017. ljeta je Savjet Seto ljudi deklarirao autohtonost Seto ljudi.

© Kristin Kuutma

© VisitSetomaa

Ste znal:e?

Seto Leelo je polifonska jačena tradicija s arhaičnimi metričnimi stihima na narodnom jeziku, ku čuda puti prezentiraju jačkari:ce javno i u nošnji. Seto Leelo je primljeno 2009. ljeta na UNESCO-ovu listu nematerijalnoga kulturnoga jerbinstva človičanstva. Leelo jaču pred svim ženski zbori i improvizacija i pisanje kitic je posebnost toga. Najbolje ženske jačkarice-pisateljice se kraljuju svako ljeto na Danu kraljevstva. Tri metri visoka skulptura klesara Elmara Rebanea u Obinici je posvećena ovim „majkam jačak“, ke su čuvala ovu umjetnost kreativnoga izražaja kroz stoljeća.

O umjetnici, Yyhely Hälvin: (Põlva, 1993)

Ja sam likovna umjetnica i učiteljica umjetnosti iz Setomaa, kade sam prebavila većinu svojega ditinstva. Mistika i posebna okolica ovoga dijela južne Estonije su mojemu srcu još uvijek jako bliske. Pokidob je moja majka lokalna umjetnica i slikarica, sam vjerojatno i ja nastala sve već zainteresirana na umjetničkom polju. Po završetku estonske Akademije umjetnosti, animacijsko odiljenje (2012, cum laude), počela sam se zanimati za obrazovne teme i vrieda sam položila svoj master na tom polju na Sveučilištu Talinn. U mojem djelu je vidljiva mišavina makabrističnoga i lipote, rado stvaram bića i kreature iz nesvisne pameti. Uživam u eksperimentiranju s različnimi materijali i mediji kot su to tisak ili vodene farbe isto kot i fotografija, ilovača ili još i koža. Za me je važno, da ča vrnem lokalnoj zajednici i čini mi se, da mi odgovara podučavati dicu. Nije samo da komu velim, ča neka čini, to je isto način učnje od dice. Tako sam došla najzad iz grada, trenutno djelam kao učiteljica umjetnosti u Põlvi i istovrimeno pokušavam biti umjetnička duša.

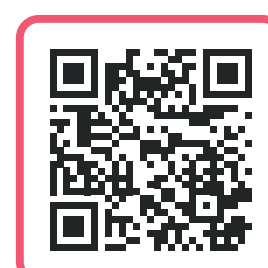

Najdraža poslovice umjetnice:

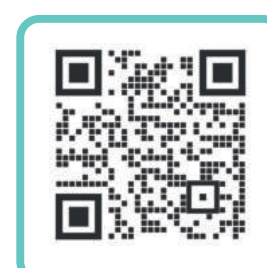
Ar' harinõ, sõs põrgoh kah hää!

“Ako se navikneš na to, onda je u paklu isto lipo”

How to contact the artist:

Voices of Community:

1. Kadri Korenik: The Seto language in Estonia: An Overview of a Language in Context (2011) <https://phaidra.univie.ac.at/o:103768>
2. https://setoinstituut.ee/pdf/setomaa_unique_and_genuine.pdf
3. <https://www.visitsetomaa.ee/en>

4. <https://www.setomaa.ee/kogukond/en>
5. Robert Kaiser & Elena Nikiforova (2006) Borderland spaces of identification and dis/location: Multiscalar narratives and enactments of Seto identity and place in the Estonian-Russian borderlands, Ethnic and Racial Studies, 29:5, 928-958, DOI: 10.1080/01419870600813975
6. Kristin Kuutma. Creating a Seto Epic. (2004) Oral Tradition: 108-150.

Ča?! Putujuća izložba RISE UP-a

Mi smo dal:e nalog po jedn:oj umjetni:ci iz svake zajednice, da stvori umjetničko djelo, ko komunicira gledatelj:ici poruku, sliku ili ćut, ku bi rado dilil:e. Na primjer: Pital:e smo umjetnike: Ča bi ti kani:la reći svojoj zajednici? Bila su i druga pitanja, ka smo obdjelal:e u daljnji razgovori. Kroz RISE UP smo se naučil:e, da je toliko svega ča se treba znati, ča se more upoznati, izraziti i toliko ča mi ne znamo. Pomoću ove izložbe se sv:e skupljamo i učimo jed:na uz drug:u... Ča?! Izvidjamo skupa.

**Ti si isto važan dio žitka jezika: Čuvanje, korišćenje, razvijanje. Ča ti ova izložba veli? Ča bi nam rado rek:la?
Hodi i dili svoje iskustvo s RISE UP teamom.**